

ур”», де співпраця акторів у вирішенні спільних проблем досягається на місцевій основі [1].

Таким чином, забезпечення ефективного функціонування системи глобальної безпеки постає основним детермінантом формування зовнішньополітичних стратегій країн та їх впровадження за умови врахування актуальних викликів сучасності.

Література

1. Бокерия А. Концепция личностной безопасности в практике ООН [Електронний ресурс] / А. Бокерия – 2017. – Режим доступу до ресурсу : <https://cyberleninka.ru/article/n/kontseptsiya-lichnostnoy-bezopasnosti-v-praktike-oon/viewer>.

2. Камінська Н. В. Вплив глобалізації та регіоналізації на сучасні міжнародно-правові відносини [Електронний ресурс] / Н. В. Камінська. – 2014. – Режим доступу до ресурсу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

3. Тимків Я. І. Особливості та класифікація сучасних загроз національній та міжнародній безпеці [Електронний ресурс]. / Я. І. Тимків. – 2018. – Режим доступу до ресурсу : jrn1.nau.edu.ua.

УДК 94-047.37:321.01"14/17"(477.75)(043.2)

КУХАРЧУК О. С.

Мукачівський державний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ФОРМУВАННЯ КРИМСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА У XV-XVIII СТ. КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО УСТРОЮ

Кримське ханство – феодальне державне утворення, яке виникло в середині XV ст. у наслідок розпаду Золотої Орди, та яке проіснувало до моменту повної втрати незалежності у 1783 р. і приєднання до складу Російської імперії. Більшу частину свого існування Кримська держава провела у васальній залежності від Османської імперії.

Не варто розуміти поняття феодалізму стосовно Кримського ханства у такому визначенні, яке науковці надають поняттю європейського середньовічного феодалізму. Рядом науковців, таких як Владімірцовим Б.Я., Толстовим С.П., Козьмінім Н.Н., застосовується специфічне щодо державних утворень євразійського степу поняття «кочового феодалізму». Так як неможливо зрозуміти сутність внутрішнього устрою певного державного утворення без розуміння самої форми організації суспільства та суспільних відносин у державі, існує доцільність розкрити сутність кочової державності в цілому, що, в свою чергу, не може бути здійсненим без перерахування певних важливих особливостей.

Кочовий феодалізм, якщо застосовувати цю дефініцію, як і робить більшість істориків, виражався у складних взаємовідносинах хана (протягом майже всієї історії Кримського ханства влада належала династії Гераїв) з однієї сторони та з місцевою знаттю (беклер-беками, карачі-беками, мурзами, беями тощо) [3] з іншої. Саме ця ознака взаємовідносин між монархом та його підданими, які є фактичними землевласниками (дуже приблизне визначення, яке важко зіставити із реальним положенням справ у тодішньому Кримському

ханстві, і система землеволодіння-землекористування яких дуже сильно відрізнялися від середньовічної феодальної Європи) і є вираженням тодішнього внутрішнього територіального устрою.

Етнографічну більшість Кримського ханства, за думкою більшості вчених, становили здебільшого тюркські за походженням кочові племена. На думку Хайруддінова М.А., який є одним із провідних дослідників етногенезу кримськотатарського народу у сучасному його розумінні, найбільшу роль у формуванні кримськотатарського народу, або групи народів(тут думки різних науковців дещо відрізняються), відіграли племена половців – древніх сусідів Київського та Переяславських князівств– які перемішалися з місцевими нащадками хазарів, печенігів, гунів, представниками древнього дотюркського населення Криму, а також із представниками інших тюркських та монгольських народів, які потрапили у Крим та у північне Причорномор'я внаслідок Монголо-татарського нашествия. Враховуючи, що більша частина цих народностей була кочівниками, не дивно, що у державоформуючого етносу Кримського ханства була така ж форма організації побуту, суспільства та керівництва ним, схожа модель економіки та політична ситуація як і у вищезазначених племен та у державних утворень, які пов'язують з цими народностями. Взагалі, схожим чином історія розгорталась на просторах всього Євразійського степу.[4]

Щодо форми державного правління, розуміння якої так само є важливою для розуміння досліджуваної проблематики – то більшість науковців, серед яких, для прикладу Смірнов В.Д., та Козьмін Н.Н., одностайно відстоюють точку зору, що ханська(каганська) форма правління є традиційною тюркською формою монархії. Протягом більшого проміжку досліджуваного часового періоду це виборна монархія, чому сприяла також форма васальної залежності від Османської імперії.

Якщо йдеться про форми державного устрою, то сучасний поділ (унітарна держава, федерація, конфедерація) також доволі важко застосувати до ситуації Кримського ханства. Устрій тодішньої Кримської державності можна охарактеризувати як децентралізований складний кочівний феодальний союз окремих племен(орд) або родів(кланів) із виборним монархом на чолі. Децентралізованим ханство можна назвати у зв'язку з доволі широким колом повноважень, які реально мали на місцях очільники окремих орд або кланів. [6]

Перші зафіксовані сепаратистські виступи в Кримському Юрті (самоназва державності сучасною і тодішньою нормою кримськотатарської мови), який був адміністративно-територіальною одиницею Золотої Орди відносяться до кінця XIII ст., коли місцева знать пробувала повстати проти влади ординського хана Ногая. Протягом XV ст. разом із ростом кількості ознак, які виокремлювали кримських татар з-поміж інших тюркських народів, відбувається здобуття незалежності Кримського ханства. Відбувається це де-факто в 1420 році, в процесі розвалу Золотої Орди, а де-юре в 1441 році, коли перший кримський хан, Хаджі I Герай був обраний і затверджений як хан представниками впливових кримських кланів, які в результаті і сформували той самий клас умовних землевласників і обумовили перехід від ранньофеодальних

відносин, які були характерні кочовим суспільством, і які містили у собі велику кількість рис, притаманних для родового строю, до сформованого кочового феодалізму

Утім, офіційно незалежним дане утворення проіснувало відносно недовго, адже в 1475-1478 рр., війська Османської імперії вторглися на території сучасного Криму, де на той момент ще зберігали ознаки суверенітету християнське князівство Феодоро та колонії італійських міст Венеції і Генуї (південний берег Криму). Стамбул підкорив усі кримські землі, та перетворив новозахоплені землі на Кефінський ейлят (санджак), адміністративно-територіальну одиницю Османської імперії, де розміщував доволі значний гарнізон, починаючи з 1478 р., і фактично здійснював васальне управління над землями Кримського ханства з міста Кефе (сучасна Феодосія). Крим фактично зберігав незалежність, а правління Османської Порти регулювало тільки окремі вузькі ділянки повноважень кримського хана. В 1584 р. після невдалої спроби повстання, яке було доволі швидко подавлене військами султана, коло повноважень хана було суттєво звужене і Кримське ханство повністю втрачує незалежність.[6]

Такий порядок речей зберігався аж до Кучук-Кайнарджійського мирного договору, укладеного у 1774 році між Османською та Російською імперією, який фактично звільнив Кримське ханство від Турецької васальної залежності. Протягом перших 3 років ханство перетворилося на повністю незалежною державою, а в 1777 році, після посадки на Кримський престол Шагін Герая, який був палким прихильником реорганізації Кримської державності на європейський лад, російським фельдмаршалом Рум'янцевом ханство стало фактичним васалом Російської імперії, і в 1783 р., повністю припиняє як юридично, так і фактично своє існування. На території на той момент уже колишнього Кримського Ханства у 1797 р. імператор Павло I створює Новоросійську губернію, яка стає повноправною адміністративно-територіальною одиницею Російської імперії [1].

Література

1. Андреев А. История Крыма / А. Андреев. – Москва: Белый Волк, 2002. – 276 с. – (Отдельное издание). – (История и страна; 5).
2. Возгрин В. Е. История крымских татар: очерки этнической истории коренного народа Крыма. Т.1 / В. Е. Возгрин. – Симферополь: Издательский дом "Тезис", 2013. – 872 с.
3. Гайворонский О. Повелители двух материков. Том 1 / О. Гайворонский. – Киев-Бахчисарай: Оранта, 2007. – 368 с. – (ISBN 978-966-96917-1-2).
4. Голубовский П. Печенѣги, торки и половцы до нашествия татарь / П. Голубовский. – Киевъ: Университетская типографія (І. І. Завадскаго), 1884. – 257 с.
5. Самойлович А. Н. Избранные труды о Крыме / А. Н. Самойлович. – Симферополь: Доля, 2000. – 292 с.
6. Смирнов В. Д. Крымское ханство подъ верховенствомъ Отоманской Порты до начала XVIII вѣка / В. Д. Смирнов. – Санкт-Петербургъ: Университетская типографія въ Казани, 1887. – 824 с.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>